2. Бандурович Т. М. Використання технології критичного мислення як засобу створення творчого мікроклімату на уроці світової літератури [Електронний ресурс] / Т. М. Бандурович // Освітній інтернет-навігатор : науково-методичний інтернет-журнал. URL: http://oin.in.ua/vykorystannya-tehnolohiji-krytychnoho-myslennya-yak-zasobu-stvorennya-tvorchoho-mikroklimatu-na-urotsi-svitovoji-literatury/ (дата звернення: 22.05.2019).

3. Павлова Н. С. Практика використання елементів дистанційного навчання у підготовці вчителів інформатики / Н. С. Павлова, К. П. Музичук // Фізико-математична освіта. – 2018. – Вип. 1(15). – С. 269–275.

4. Романова С. Розвиток критичного мислення особистості як проблема сучасної освіти [Електронний ресурс] / С. Романова, О. Денисевич // Вісник національного авіаційного університету. – 2009. – № 2. – С. 113–118. – (Серія «Педагогіка, психологія»). URL: http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/2124/2115 (дата звернення: 22.05.2019).

5. Скорик Ю. М. Критичне мислення педагога як освітня технологія / Ю. М. Скорик // Вісник Черкаського університету. – 2016. – Вип. 2. – С. 120–124. – (Серія «Педагогічні науки»).

6. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В. М. Кухаренко, С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук, Н. Ю. Олійник [та ін.] ; за ред. В. М. Кухаренка. – Харків : Міськдрук, НТУ «ХПІ», 2016. – 284 с.

7. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії) : посібник для вчителя / С. О. Терно. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. – 105 с.

8. Хачумян Т. І. Поняття «критичне мислення» та його сутність у психолого-педагогічній науці / Т. І. Хачумян // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. – К. : ВЦ КНЛУ, 2003. – Вип. 24. – Ч. 2. – С. 171–177.

9. Хачумян Т. І. Формування критичного мислення студентів вищих навчальних закладів засобами інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Хачумян Тетяна Іванівна ; Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. Сковороди. – Х., 2005. – 221 с.

10. Шроль Т. С. Змішане навчання як нова форма організації ІКТ-освіти / Т. С. Шроль // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2016. – Вип. 13 (56). – Ч. 1. – С. 166–170.

Дата надходження до редакції: 12.06.2019 р.

УДК 37.014:373.3/5.091.12.011.3-051:004]:80/82

Лариса ПАНІНА,
кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри суспільно-гуманітарної освіти
Рівненського ОІППО

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

У статті охарактеризовано інформаційно-комунікаційні технології та їх використання у навчальному процесі. Наведено приклади електронних освітніх ресурсів, що сприяють підвищенню мотивації та якості навчання учнів у процесі реалізації мовно-літературної освіти.

Ключові слова: *інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютерні комунікації, інформаційні технології навчання.*

В статье охарактеризованы информационно-коммуникационные технологии и их использование в учебном процессе. Приведены примеры электронных образовательных ресурсов, способствующих повышению мотивации и качества обучения учащихся в процессе реализации культурно-литературного образования.

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, компьютерные коммуникации, информационные технологии обучения.*

In the article the possibilities of using information and communication technologies are outlined.The electronic learning resources that contribute to increasing the motivation and quality of students' learning in the Ukrainian language and literature lessons are described.

The rapid development of the means of information (computers, computer communications, any electronic devices) gave impetus to modern technologies for processing, transmission, reception and storage of information. Information and communication technologies are components of increasing the motivation to study, which should be taken into account when forming the modern educational process. These technologies contribute to the widespread use of analytical, practical, experimental learning principles, aimed at schoolchildren. Despite the considerable number of studies and publications devoted to certain aspects of the informatization of the process of professional training, the conceptual apparatus of modern educational information and communication technologies needs to be clarified.

© Паніна Л., 2019

A modern teacher of the Ukrainian language and literature needs to have deep knowledge of the subject, practical skills and abilities. He needs to creatively use the acquired knowledge in a non-standard situation, to demonstrate constructiveness in the organization and planning of the pedagogical process, to be able to exchange information, communication, and independent acquisition of the knowledge, skills and abilities necessary for professional activity.

Today, information and communication technologies have incorporated elements of different methods – personal-oriented, project and developmental learning and is the way of transfer of knowledge that corresponds to the qualitatively innovative content of learning and development of the student, have created comfortable conditions for self-determination of the individual in the informational society.

Key words: *information and communication technologies, computer communications, information technology training.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток засобів інформатизації (комп'ютерів, комп'ютерних комунікацій, електронних пристроїв) не лише відкрив шлях для впровадження сучасних освітніх технологій, а й одержання і збереження завдяки їм нової інформації. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – це ключові складові підвищення мотивації до навчання, які слід ураховувати при формуванні сучасного освітнього процесу, адже сприяють широкому впровадженню експериментальних, аналітичних, практичних, принципів навчання, орієнтованих на школярів. Предметні уроки, зокрема й українська мова і література, з використанням комп'ютера значною мірою підвищують пізнавальний інтерес та творчу активності учнів, дозволяють здійснювати особистісний підхід, поетапне застосування знань, умінь і навичок.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Дослідженню та вивченню особливостей застосування ІКТ у викладанні філологічних дисциплін присвячено праці О. Брацлавської, В. Воробцової, О. Пшеничникова, І. Радченко, Д. Рождественської, Н. Сороко, В. Уліщенко, В. Лаврінця, В. Беспалько, Н. Хміль та ін.

В. Беспалько [1] описує технології навчання як «змістовну техніку реалізації освітнього процесу», а Н. Тализіна і Т. Габай [8] характеризують їх як найбільш раціональний спосіб досягнення визначених цілей. В. Лаврінець [6] визначає інформаційні технології навчання (ІТН) як технології комп'ютерної обробки, передачі та поширення інформації, а В. Шолохович [9] – як галузь дидактики, що займається вивченням планомірно та свідомо організованого процесу навчання й засвоєння знань, де знаходять застосування засоби інформатизації освіти.

Мета статті – проаналізувати можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій з метою підвищення якості навчання учнів у процесі здійснення мовно-літературної освіти.

Виклад основного матеріалу. Завдання освіти XXI століття – бути готовим до використання цифрових освітніх технологій, а вчителя, зокрема філолога, відповідно – володіти глибокими знаннями з предмета, практичними вміннями та навичками; бути здатним до обміну інформацією, самостійного набуття необхідних для професійної діяльності знань, умінь, навичок; творчо використовувати набуті знання в нестандартних умовах і ситуаціях, виявляючи при цьому дипломатичність і толерантність, уміти долати психологічні бар'єри тощо.

Інформаційно-комунікаційні технології включають елементи різних методик, передусім особистісно орієнтованого, розвивального та проектного навчання, а також є способом передачі знань, який відповідає якісно інноваційному змісту навчання й розвитку школярів, створюють комфортні умови для самовизначення особистості в інформаційному суспільстві [4].

Комп'ютерні засоби навчання впливають на рецептори людини (слуховий, зоровий, механічний, емоційний), сприяючи таким чином розвитку пізнавальної активності та засвоєнню навчальної інформації усіма учнями. До них належать: електронний підручник; статистичні та динамічні таблиці; літературні портрети; тестові завдання; різноманітні диктанти; медіатвори; віртуальні екскурсії; комп'ютерні програми.

Вибір засобів ІКТ залежить від ряду факторів, а саме: потреб і завдань уроку, наявності сертифікованих програм, рівня володіння ними у системі середньої загальної освіти.

Мультимедіа – це представлення, візуалізація об'єктів за допомогою фото, відео, графіки, анімації та звуку, що сприяє мотивації навчання, накопиченню знань, розвитку комунікативних здібностей, світогляду та інформаційної грамотності. Саме це сприяє новому підходу вчителів-словесників до викладання предмета, що ґрунтується на використанні сучасного інформаційного освітнього середовища [2]. Використання ІКТ на уроці допомагає створити умови для активної діяльності учня, а комп'ютер є засобом організації навчання, навчальним інструментом, джерелом інформації та банком довготривалого її збереження [3]. Залучення на уроках української мови і літератури інформаційно-комунікаційних технологій допомагає: розширити пізнавально-дослідницькі здібності та інтелект учнів; підвищити рівень педагогічної майстерності вчителів, зокрема рівень їх комп'ютерної навченості, а також мотивацію навчальних занять; активізувати самостійно-пізнавальну діяльність та інтерес учнів до предмета; розвивати вміння обмінюватися інформацією за допомогою сучасних електронних інформаційних ресурсів тощо.

Використання ІКТ допоможе урізноманітнити навчальний процес та зробити його більш привабливим. Так, засоби інформаційно-комунікаційних технологій дозволяють за допомогою комп'ютера інтегрувати різні прийоми, брати до уваги потреби та інтереси учнів, рівень їх навченості; створюють умови для розвитку вмінь і навичок, необхідних для життя, відповідно до нового формату освіти формують ключові компетентності школярів, серед яких: здатність особистості застосовувати в конкретній ситуації знання мови, критично аналізувати почуте *(комунікативна компетентність)*; уміння здійснювати пошук та обробку інформації, критично аналізувати, систематизувати та використовувати її *(інформаційна компетентність)*; знання не лише культури свого народу, а й повага й розуміння інших культур *(полікультурна компетентність)*; здатність переборювати невпевненість, а за потреби – брати на себе відповідальність за виконання дорученої справи, вміння співпрацювати в команді *(соціальна компетентність)* [6].

Отже, уроки рідної мови і літератури з використанням ІКТ допомагають кожному школяреві самореалізуватися в пізнавальній та інших видах діяльності; створюють комфортні умови для самовизначення особистості в інформаційному просторі та суспільстві. Зробити навчання пізнавальним, творчим, цікавим,

змістовним, яскравим та якісним можна, використовуючи такі інформаційні технології, як: тестові завдання, малюнкові диктанти і самодиктанти, медіатвори та медіауроки, відеоуроки, віртуальні екскурсії, комп'ютерні та інтерактивні тренажери тощо. Найбільш популярними на уроках української мови є такі засоби ІКТ, як:

- *комп'ютерні тренажери*, основна мета яких – створення умов для відпрацювання навичок із вивченої теми, що використовуються у ході колективної та індивідуальної роботи з класом («Знайди помилку», «Орфографічні п'ятихвилинки», «Орфографічні поєдинки», «Літературне асорті», «Літературна вікторина» та ін.);

- *динамічні таблиці* – це таблиці, що містять такий же матеріал, як і статичні, однак його можна видозмінювати за безпосередньої участі школярів. Завдяки вищеозначеним таблицям учні засвоюють принцип дії того чи іншого правила, що сприяє активному вивченню рідної мови, можуть спостерігати, які зміни відбуваються у словах і реченнях. Зокрема, потрібні елементи з'являються і зникають, рухаються, збільшуються, переміщуються (іноді зі звуковим чи анімаційним супроводом), що дає змогу швидко запам'ятати та якісно застосовувати набуті знання;

- *мультимедійна дошка* – надзвичайно потрібний інструмент для навчання всього класу; візуальний ресурс, покликаний допомогти вчителям зробити уроки «живими» й привабливими для учнів, використовувати на уроці в необхідний момент таблиці, схеми, діаграми, графіки, в які, за потреби, можна додавати нову інформацію, підкреслювати найважливіше, видаляти зайве тощо, активізуючи таким чином увагу школярів. Наприклад, цікавою, досить вдалою та ефективною формою роботи, що використовується для перевірки орфографічної й пунктуаційної грамотності учнів, є *мультимедійний диктант*. Так, школярам на дошці пропонується текст із граматичними і пунктуаційними помилками. У процесі роботи вони мають пояснити, в яких словах або реченнях наявні ці помилки, зробивши на дошці відповідні виправлення.

Щодо використання електронних інформаційних навчальних ресурсів на уроках української літератури, то найбільш вдалими серед них, на нашу думку, є віртуальні екскурсії та літературний портрет. Так, у ході віртуальної екскурсії школярі не лише ознайомлюються із науково-популярним текстом із відео про той чи інший музей, а й споглядають історичні пам'ятки України та світу, що наявні в ньому. Комп'ютер дає змогу розглянути об'єкт опису чи предмет розповіді загалом, скласти враження про нього, а також, якщо є потреба, показати об'єкт у фрагментах, акцентуючи увагу на найбільш цікавих деталях. Таким чином, не виходячи з класу, учні можуть «побувати» у будь-якому куточку світу, ознайомитися з історією країн та їх видатними представниками, розширити власний кругозір, пізнати чимало цікавого і таємничого.

Літературний портрет (опис зовнішності дійової особи в художньому творі) – проект, що містить фотографії, таблиці, документи, ілюстрації, аудіо- та відеофрагменти, скомпоновані в хронологічному порядку, дає змогу найбільш яскраво і повно розповісти учням про життєвий і творчий шлях письменника, поета чи літературного діяча. При цьому можна використовувати відеосюжети, пропонуючи учням на їх основі виконати різноманітні завдання: скласти речення чи мінітвір, есе за побаченим, використовуючи певні групи слів (антоніми, синоніми, фразеологізми, дієслова, прикметники різних ступенів порівняння тощо) або синтаксичні конструкції. Проведення таких уроків робить процес навчання цікавим і захоплюючим, оскільки сприяє розвиткові думки, мислення, мовлення.

Усе більшої популярності в навчально-інформаційному середовищі набувають сьогодні *відео- та медіауроки*, де сукупність мультимедійних прийомів сприяє повному розкриттю й усвідомленню учнями теми. Такі уроки – яскраві, емоційні, динамічні, результативні, насичені різноманітністю і різноплановістю, пробуджують інтерес, заохочують до пізнання нового, захоплюють побаченим, закликають до нових пошуків.

Висновки. Таким чином, використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі сприяє підвищенню мотивації та якості навчання учнів у процесі здійснення мовно-літературної освіти. Означені технології дають змогу вчителеві спробувати на собі нові ролі (дизайнера уроку, тьютора, фасилітатора, менеджера тощо), що створює неабиякі можливості для активної діяльності учнів; використати нові можливості для вивчення української мови і літератури, а саме, різноманітні прийоми візуалізації, якісне унаочнення завдяки використанню звуку та анімації, доступ до віртуальних літературних джерел, запис та прослуховування власного мовлення. Комп'ютерна підтримка уроку мови і літератури допомагає підвищити активність, життєрадісність, творчий підхід, комунікабельність учнів і вчителя та учнів між собою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – С. 191.

2. Вовковінська Н. Корисні поради або «мультимедіа власними руками» / Н. Вовковінська // Інформатика. – 2006. – № 11 (347). – С. 3–7.

3. Гримальська А. О. Використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення якості навчання української мови і літератури / А. О. Гримальська // Таврійський вісник освіти. – 2016. – № 4 (56). – С. 23–27.

4. Інформаційні технології в навчанні. – К. : Видавнича група BHV, 2006. – 240 с.

5. Інформаційні системи і технології : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / С. Г. Карпенко, Х. В. Попов, Ю. А.Тарнавський. – К. : МАУП, 2014. – 192 с.

6. Лаврінець В. Комп'ютерні технології : впровадження в навчальний процес / В. Лаврінець // Освіта. – 2012. – № 18/19 (20–27 берез.). – С. 10.

7. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібник / за ред. О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2016. – С. 140.

8. Пути и возможности автоматизации учебного процесса / Н. Ф. Талызина, Т. В. Габай. – М., 2008. – С. 149.

9. Шолохович В. Ф. Дидактические основы информационных технологий обучения в образовательных учреждениях : автореф. дисс. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / В. Ф. Шолохович. – Екатеринбург, 1995. – 186 с.

Дата надходження до редакції: 24.06.2019 р.